

15 ta' Mejju, 1953.

Imballfin :

Is-S.T.O. Dr. L.A. Camilleri, LL.D., *President*;

L-Onor. Dr. A.J. Montanaro Gauci, LL.D.

L-Onor. Dr. W. Harding, B.Litt., LL.D.

Edward Rizzo ne. *versus* Lt. Col. Charles E. Dawson ne.

**Kuntratt — Eżekuzzjoni — Każ Fortuwitu — Użu —
 Alea — Ekwiżità — Klawnsoli Stampati —
 Art. 698 u 1036 tal-Kodiċi Civili.**

Meta i-ċirkustanzi jiżvolġu ruħhom b'mod li jaggravaw l-eżekuzzjoni ta' kuntratt, id-debitur ma jistax jinwoka dawk i-ċirkustanzi bħala każ fortuwitu li jintitolah għal kumpens barrani għall-eżekuzzjoni tal-kuntratt, jekk dawk i-ċirkustanzi kienu prevedibili u evitabili minnu; għax f'dan il-każ il-każ fortuwitu jkun "culpa determinatus", u ma jistgħux il-konsegwenzi jiġu riversati fuq il-kontraent Liehor.

L-użu mhux opponibili f'materja ta' eżekuzzjoni ta' kuntratt, jekk l-pattijiet espliciti tal-kuntratt jidderogaw għal dak l-użu.

U lanqas ma tista' tigi nvokata i-ekwiżità mid-debitur li fl-eżekuzzjoni tal-kuntratt isib ruħu f'ċirkustanzi li jirrendulu aktar gravuża dik l-eżekuzzjoni, meta l-pattijiet stipulati huma ċari.

Il klawnsoli stampati f'kuntratt għandhom jiġu mogħtija l-forzu li għandhom il-kliem tagħhom mill-aspett guridiku.

Għar min jiekli l-alea f'kuntratt ma jistax jilmenta jekk jinkorri fi spiża addizzjonali b'x jeżegwizzzi dak il-kuntratt, ladarba kien jaf x'kienu l-pattijiet u kien fi grad li japprezza l-alea li kien qiegħed jassumi meta dahal għall-kuntratt.

Il-Qorti, — Rat i-ċitazzjoni quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Civili tal-Maestà Tagħha r-Regina, li biha l-attur nomine ppremetta illi għall-perijodu mill-1 ta' Jannar 1948 sat-30 ta' Ġunju 1948, l-instanti kellu, minn għand id-Deputy Director of Supply and Transport f'Malta, l-appalt li jirċievi l-konsenja tal-laħam tal-friża tal-Militar fuq il-bankina tal-port u minn hemm jittrasportah fil-Cold Stores u jirtirah; illi fil-granet mill-1 sat-13 ta' Ġunju 1948, meta kien qiegħed jiġi skarikat l-imsemmi laħam mill-vapur S.S. Marquesa, l-attur kellu i-struzzjonijiet li l-laħam kellu jiġi skarikat biss matul il-lejl, u għalhekk huwa kien qabbad biss in-nies tax-xogħol għal bil-lejl, ejoè mis-6 p.m. sas-6 a.m., li skond l-użu

tal-port u tas-sengha jfisser li x-xoghol ta' l-iskarikazzjoni minn abbord irid jispicča f'hin raġjonevoli qabel is-6 a.m., biex in-nies ta' l-art jispicčaw sas-6 a.m.; illi fil-granet mill-1 sat-13 ta' Gunju 1948 f'izzjali militari tad-Dipartiment tas-Supply and Transport, f'daqqa waħda u minghajr ebda pre-avviż lill-attur, ordnaw li titbiddel is-sistema tax-xoghol u giegħliu ikompli jiskarika wara l-hin tas-6 a.m., tant fil-ghodu fit-12 ta' Gunju 1948, kemm fil-ghodu u wara nofs in-nhar fit-13 ta' Gunju 1948; illi minhabba dan l-aġir ta' l-awtoritajiet militari l-instanti, anki fl-interess ta' l-istess awtoritajiet, biex, ma, ssirx hsara fil-laħam tal-friza minhabba l-arja shuna, kellu jitlob l-istess nies tax-xoghol tiegħu, li kienu hadmu matul il-lejl kollu, biex ikomplu jaħdmu wara s-6 a.m., u ta' dan ix-xogħol kellu jhallashom b'rati speċjali, u inkorra spiża rilevanti ta' £206. 16. 9; illi, non ostanti r-rikjesti ripetuti ta' l-attur, huwa baqa' ma gieq indennizzat minn dan id-dannu; talab li jiġi dikjarat u deċiż illi huwa, oġġe l-istess konvenut, għandu jissopporta l-ispiza li l-attur kellu jballas bhala rata speċjali għar-retribuzzjoni lill-impjegati tiegħu in konnessjoni max-xogħol fuq imsemmi wara s-6 a.m. fit-12 u fit-13 ta' Gunju, 1948, peress li huwa arbitrarjament u min għajr pre-avviż kiser il-pattijiet tan-negozju u biddel il-mod ta' l-eżekuzzjoni tal-kuntratt, u dana oltre li l-istess spiża giet erogata fl-interess tal-konvenut nomine. Bl-ispejjeż u bl-im-għax legali kontra l-konvenut nomine;

Omissis;

Rat is-sentenza ta' dik il-Qorti ta' l-10 ta' Jannar 1953, li biha l-istanza giet respinta, bl-ispejjeż; billi dik il-Qorti kkunsidrat;

Illi rriżulta mill-provi li l-attur, peress li l-iskarikazzjoni minn abbord ma saretx b'mod li l-laħam, minn fuq il-moll, seta' jingarr fil-Cold Stores tal-konvenut sas-6 ta' fil-ghodu, kellu jkompli jhaddem l-istess haddiema, u jagħtihom £2 kull wieħed barra l-paga tagħhom. L-attur iġħid li dan kien is-succieda darbtejn, l-ewwel darba s-Sibt fil-ghodu, meta x-xogħol kellu jibqa' sejjer sat-8.30 a.m., u t-tieni darba l-ghada, il-Hadd, meta x-xogħol tkompla sa xi l-hamsa ta' wara nofs in-nhar. L-attur iddikjara li fit-tieni okkażjoni informa lil Major Jeffries, inkarikat mill-Cold Stores, u li, wara li dan

ikkomunika bit-telefon mas-superjuri tiegħu, mar fuq il-post tax-xogħol Major Kent, staqsa lill-attur kemm kien sejjer ikun il-hlas extra, u meta l-attur qallu li kien £2 r-ras, Major Kent irrispondih "All right, you may carry on". L-attur hallas lill-haddiema, iżda meta rreklama dina l-ispiża extra, l-Awtoritajiet Militari ddeklina kull responsabilità u invokaw favur tagħhom il-kondizzjonijiet ta' l-appalt;

Illi l-attur jippretendi li l-konvenut huwa responsabili tar-rifużjoni ta' l-ispiża speċjali fuq imsemmija minhabba li huwa "arbitrarjament u minghajr pre-avviż kiser il-pattijiet tan-negożju u biddel il-mod ta' l-eżekuzzjoni ta' l-appalt";

It-teżi ta' l-attur mhijiex sostenibili, għar-raġunijiet hawn taht miġjuba;

Skond il-kuntratt (fol. 19 et seq.) l-attur obliġa ruhu "to carry out at his own expense..... the service contracted for, in strict conformity with the conditions and specifications hereto..... and at such times and places in Malta as may be demanded in writing by the authorised officer, without excepting Sundays or other holidays, and without any charge whatsoever in excess of the rates set forth in the schedule hereto annexed" (art. 2 General Conditions). Dan ix-xogħol l-attur obliġa ruhu li jagħmlu "by day and/or by night". Veru li fil-kuntratt għiet prospettata l-possibilità li "all work will cease during rain and during the day in the hot summer months"; iżda huwa veru wkoll li l-ordnijiet kollha, kompriżi għalhekk dawk relattivi għall-hinijiet u għall-hlas tax-xogħol, kellhom jirrizultaw bil-miktub u jingħataw minn "authorised officer" (jigifieri the Deputy Director of Supplies and Transport or any other officer from time to time appointed by him), bil-komminazzjoni espressa li "the Department will not be responsible for services rendered on verbal orders given by any person whatsoever" (jigifieri anki mill-istess "authorised officer");

Illi taht dawn iċ-ċirkustanzi l-attur kien jaf li, avvolja fis-sajf, ix-xogħol kien jista' jsir anki bi nhar, u għalhekk kien fid-dmir li jiehu l-prekawzjonijiet meħtieġa, fosthom dik li jqabbaq nies għax-xogħol li kien jista' jsir mis-6 ta' fil-għorod u l-quddiem. Xejn ma jiswa li, skond l-attur, Major Jeffries, granet qabel ma wasal il-vapur, kien qallu li x-xogħol kien

sejjer isir bil-lejl; għaliex dan il-fatt ma jeskludix il-possibilità li x-xogħol ikollu jitkompli anki bi nhar — apparti dejjem kemm seta' jiswa dan l-ordni mogħti bit-telefon minn sempliċi 'warrant officer' li ma jirriżultax li kien gie awtorizzat mid-Deputy Director of Supplies and Transport. Imma jekk dana l-ordni kien validu, l-attur kien imissu jiehu almenu l-prekawzjoni li jistaqsi lill-Agent tal-vapur u lill-Militari l-kwantità tal-merkanzija li kienet sejra tinhatt kull darba, u ż-żmien li kienet tiegħu dik l-iskarikazzjoni, u b'dawn l-informazzjonijiet huwa kien jista' jirregola ruħu u jara jgħabbadx nies oħra għal bi nhar, u ma kienx isib ruħu fil-pożizzjoni anomala li nstab fiha — possibilità faċilment prevedibili, kieku l-attur mexxa bil-prudenza, molto pjù li dina l-possibilità kienet ga avverat ruħha s-Sibt fil-ghodu, meta x-xogħol baqa' sejjer sat-8.30 a.m.;

Illi ma jistax jingħad li ċ-ċirkustanzi, kif żvolgiew ruħom; jikkostitwixxu għall-attur każ fortuwitu, li għalih l-attur, bħala debitur tat-transport, mhux responsabili. Difatti dak li gara kien prevedibili u evitabili minnu; iżda anki kieku, "ex hypothesi", ma kienx, l-attur hu dejjem responsabili, għaliex ikkonkorra għal dak li gara bil-fatt negattiv tiegħu, konsistenti fl-imprudenza fuq rilevata; u għalhekk si tratta, se maj, ta' każ fortuwitu "culpa determinatus". Huwa gie espona ruħu kolpożament għar-riskju li x-xogħol jista' jidum aktar mis-sitta ta' fil-ghodu, u ma jistax jirrivera l-konsegwenzi fuq il-konvenut — "qui culpa sua damnus sentit non videtur damnus sentire" (v. Giorgi, Obbligazioni, Vol. II, para. 11, 16 u 143);

Illi, del resto, anki l-attur has li hu biss kien responsabili tax-xogħol u ta' l-ispejjeż anki straordinarji; meta fl-okkażjoni tas-Sibt fil-ghodu haddem in-nies sat-8.30, u hallashom, ebda protesta ma għamel, lanqas ma' Major Jeffries, li kien preżenti biex jirċievi l-laħam in kwistjoni;

Illi xejn ma jiswa li l-użu huwa li fix-xhur tas-sajf ix-xogħol isir bil-lejl, minhabba l-ħsara li tista' tigrri lill-merkanzija bħal dik in kwistjoni. Dana l-użu, apparti l-fatt li x-xogħol gie li sar anki bi nhar (v. depos, ta' Carmelo Borg), mhux opponibili, għaliex jiġi jidderoga għal patt espliċitu u ċar stipulat fil-kuntratt (v. Fadda, Giurisprudenza Codice

Civile Italiano, art. 1142, Numri 85 u 86, u Kollez. XXX—III—504);

Illi lanqas jista' l-attur jinvoka favur tieghu l-art. 1036 tal-Kodiċi Civili; għaliex il-kuntratt huwa biżżejjed ċar; u kif irriteriet il-Qorti tal-Kassazzjoni ta' Ruġa fil-kawża "Loletti c. Banca d'Italia", deċiża fis-27 ta' April 1907, "nell'esistenza di patti nettamente stipulati e non contrari alle leggi vigenti, non è lecito sostituire a ciò che vollero i contraenti il principio di equità che, se in alcuni casi può temperare il rigore del diritto, non può sostituire l'arbitrio al diritto stesso" (Fadda, op. u loc. cit. para. 78). Ta' l-istess fehma kienet il-Qorti tal-Kummerċ fil-kawża "Gerada vs. Pace", deċiża fil-15 ta' Dicembru 1936, meta affermat li "d-dispożizzjoni ta' l-art. 1036 (Kodiċi ċitat) qatt ma tista' viġi estiża b'mod li l-Qorti timponi fuq parti waħda patt li ma sarx, u li dik il-parti wriet bil-kliem tagħha esplicitu li ma tridx; għaliex b'daqshekk il-Qorti tkun qiegħda tmur kontra l-istess liġi, ladarba b'dispożizzjoni oħra ta' dak il-Kodiċi (art. 698 Ordinanza VII ta' l-1868, il-lum 1035 Kodiċi Civili) jingħad li l-konvenzjoni tal-partijiet għandha forza ta' liġi" (Kollez. XXX—III—407);

Illi lanqas tiswa lili-attur l-allegata promessa ta' rimborż tal-flus żejda li hu hallas:—

1. Għaliex l-attur ma ppruvax li min għamel dik il-promessa, Major Kent, kien awtorizzat jagħmilha;

2. Għaliex l-allegata intenzjoni tal-Kurunell Wright (allura Deputy Director of Supplies and Transport), li jirrifondi l-ispiża in kwistjoni, ma gietx sostanzjata minn ebda prova; u x-xhud Ripard aġent tal-vapur, li suppost li tkellem mal-Kurunell Wright, xebed li qatt ma kellmu fuq din il-kwistjoni;

3. Għaliex anki jekk dina l-promessa saret, mhijiex valida, skond il-kuntratt; għax l-ordni biex jitkompla x-xogħol b'rimunerazzjoni speċjali ma sarx bil-miktub, għad li kien jolqot l-iżjed patt importanti tal-kuntratt, dak tar-rati tal-pagamenti fissati fi skeda apposta debitament approvata mill-War Office;

Rat fil-fol. 96 in-nota ta' l-appell ta' l-attur nomine, u fil-fol. 99 il-pefizzjoni tiegħu, li biha talab ir-revoka tad-de-

ożjon: fuq imsemmija u l-akkoljiment tat-talbiet; bl-ispejjeż;

Omissis;

Ikkunsidrat;

Il-fatti tal-każ huma miġjuba fis-sentenza appellata fuq riportata, u għalhekk ma hemmx għal fejn jiġu ripetuti;

Fil-“General Conditions” tal-kuntratt “de quo” (fol. 19 tergo), hemm “inter alia” dina l-kondizzjoni:— “The contractor shall carry out at his own expense, during the period of the contract, the service contracted for, in strict conformity with the conditions and specifications hereto, and in such numbers and at such times and places in Malta, as may be demanded in writing by the authorised officer, without excepting Sundays or other holidays, and without any charge whatever in excess of the rates set forth in the schedule hereto annexed”;

F’li “Specifications” (fol. 21) hemm hekk:— “The contractor shall undertake the following service by day and/or by night”;

Di fronti għal dawn il-pattijiet ċari u espliciti l-istanza ta’ l-appellant ma tistax tissussisti;

Hu għal kollox insostenibili dak li jgħid l-appellant fil-petizzjoni biex jisvalorizza dawn il-klawsoli, illi, oġġ, huma stampati u applikabili għal kull xorta ta’ kuntrattazzjoni. B’daqshekk ma jiġix li ma għandhiex tiġi mogħtija lilhom il-forza li għandhom il-kliem tagħhom mill-aspett ġuridiku. L-istess fil-poloż tal-kariku jkun hemm kondizzjonijiet stampati, iżda fil-ġurisprudenza interpretativa qatt ma ntqal li, għax dawn il-kondizzjonijiet japplikaw generalment għal kull xorta ta’ kuntratt ta’ nolegġ, allura jiġif mill-forza tagħhom; intqal biss li jekk ikun hemm klawsola manuskritta, tidderoga għal dik stampata jekk hija inkonċiljabili magħha — li ma hux il-każ;

Il-verità hija li dan il-kuntratt hu minn dawk misti, iżda ta’ xorta aleatorja (“Galea vs. Galizia ne.”, 16. 10. 34, Prim’ Awla). L-attur nomine ma jistax jilmenta li hu kella jgħadd xogħol extra u għalhekk inkorra fl-ispiża li qed jirreklama, għax meta assumu l-kuntratt hu kien jaf x’kienu l-pattijiet, u għalhekk kien fi grad li japprezza l-alea li kien qed jassumi.

Hu kien jaf li l-obligu tiegħu kien li jeżegwixxi s-servizz minnu intrapriż "by day and/or night", u kien jaf ukoll li s-servizz kellu jiġi eżegwit "in strict conformity with the conditions and specifications hereto", kif kien jaf anki illi x-xogħol kellu jsir "without any charge whatsoever in excess of the rates set forth in the schedule hereto annexed";

L-incident li ta lok għall-pretensjoni ta' l-attur nomine ma kienx xi att volontarju tal-kontraent l-iehor mhux skond il-kuntratt, u li bih giet aggravata l-eżekuzzjoni tal-kuntratt għad-dannu ta' l-attur nomine, imma kien dak li jissejjah "an ordinary foreseeable business risk". Infatti l-attur nomine mit-termini ċari tal-kuntratt seta' jipprevedi li setgħet tingala' eventwalità simili, apparti li fl-okkażjonijiet speċifiċi seta' jiehu l-prekawzjoni li jistaqsi preventivament lill-aġent tal-vapur u lill-awtoritajiet militari dwar il-kwantità tal-merkanzija u l-ħinijiet ta' l-iskarikazzjoni, biex ma jsibx ruħu fil-kontingenza li minnha jilmenta;

Għal ta' xejn l-appellant jinvoka l-użu, li hu jippretendi divers; għax hu dritt elementari li l-użu ma jistax jidderoga għal patt esplicitu fil-kuntratt, meta dan il-patt, kif inhu l-każ, hu ċar u ma għandux bżonn ta' ebda konswetudini interpretativa;

Il-proteżza ta' l-appellant, imwaqqfa fuq il-kliem ta' Major Kent, ma tistax ikollha konsistenza di fronti għall-patt numru 3, li jgħid:— "All orders will be issued in writing by the authorised officer. The Department will not be responsible for services rendered on verbal orders given by any person whatsoever";

Għal dawn ir-raġunijiet u għal dawk ta' l-Ewwel Qorti;

Tiddeċidi billi tiċhad l-appell u tikkonferma s-sentenza appellata; bl-ispejjeż.